

հերթա-
գիրքում է
2—1

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 157 ՏԵՄԵՐԱԿԵՐՈՐԴ ՏԵՐԻ Հինգշաբթի, 16 Սեպտեմբերի

1899

Հինգշաբթի, 16 Սեպտեմբերի ՏԵՄԵՐԱԿԵՐՈՐԴ ՏԵՐԻ № 157

Տարեկան 10 թուրքի, փոքր տարի 6 թուրքի, երեք տարի 3 թ. 50 կ.
ամիսը 1 թ., հատուկ 5 կ.
Բաժանորդ գրում են թիֆլիսում միմյանի խմբագրատանը:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисъ. Редакция „Норъ-Даръ“
Կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Յոյստարարությունները ընդունում են ամեն լիցուսներով:
Ցայտարարությունները բաժին 2 կ., լիցուսները համար կրկնապատկի:

ՌՈՌՍԱՅ ԷԼԷԿՏՐՈՆ-ՏԵԼԵԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ

ՄԻՄԵՆԱ ԵՒ ՀԱԼՍԿԷ

Աղյուսակներով բնական վարչությունը, սրանով պատիւ ունի յայտնելու, որ նա բաց է արել

ԲԱԳՈՒԱՅ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԵՐ

քաղաքական հրատարակի վրայ. Արաֆելովի տանը, պոստատան դիմաց.

Հասցե նամակների համար. — Акп. Общ. Русск. Электр. заводовъ „Сименсъ и Гальске“ Баку.
Հասցե հեռագրների համար. — Сименсъ-Баку.

(118) 10—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆԵՐՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հիմնադրվելուց առաջ ծանուցանում են պ. պ. անդամներին, որ յիշեալ Ընկերության կանոնադրությունը հաստատվել է Գաղափարական Ընկերության հիմնադրողների պատիւ ունին յայտնելու պ. պ. մասնակցություններին չնայած ընդհանուր խորհրդակցությունում, որ տեղի պիտի ունենայ Բաղրամյան Խորհրդի պաշտոնում հինգշաբթի, սեպտեմբերի 16-ին, ժամը 8-ին երեկոյան, յիշեալ Ընկերության փերաքերեալ մի քանի կարևոր խնդիրներ որոշելու համար:

Լիազորված Գ. Տեր-Նիկողոսյան
Խ. Արզումանյան
(125) 1—1

ԲՈՂԱՆԳԱՅԻՆ ԹԻՖԼԻՍԻ

- Քրոսիկոն. — Լուրի:
- Մեղ գրում են. — Դերբենտից: Գորոշ:
- Թարեգից: Բերբուց:
- Գծեր պարսկական կենտրոն:
- Թղթակցություն իւնիստ. — Ս. Էջ:
- Միտմանից: Նամակ Ֆրանսիայից, Պարիզ:
- Նամակ Պարսկաստանից, Ուրմի:
- Քաղաքական. — Թիբերիս:
- Քրանիս: Թիբերիս: Սերբիա:
- Խառն լուրեր:
- Հեռագրեր:
- Տեղեկատվություն:
- Ցայտարարություն իւնիստ.:

ԲՐՈՆԻԿՈՆ

Սեպտեմբերի 11-ի երեկոյան Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-պր. Ս. Ս. Գալիցկինը Կարսի երկաթուղու արտակարգ գնացքով Թիֆլիսից մեկնեց՝ գիտելու յիշեալ երկաթուղին:

— Ներքին գործերի մինիստրությունը անցեալ յուլիսի 6-ին հաստատել է նոր կազմակերպությունը 1) Թիֆլիսի յայտն ընկերության, 2) Թիֆլիսի յայ կանանց ընկերության, 3) Բաղրամյան ընկերության և 3) Բաղրամյան ընկերության համար առաջադրած նոր (նորմալ) կանոնադրությունները:

— Կովկասյան յայտն ընկերության ընկերությունը լուծուկով, անտարակոյս, մինչև օրս գործող նոյն ընկերության ընկերության ճիշդագույն պէտք է փակել իրենց հաշիւները կեդրոնական վարչության հետ: Այսուհետև իւրաքանչիւր քաղաքում կարելի է մի որեւէ բարեգործական ընկերություն հիմնել, ի նկատի ունենալով նորմալ կանոնադրությունը՝ կանխօրէն օրինական թղթաւորությունը ձեռք բերելուց յետոյ:

Կարանի շրջաններում և Ստաւրապոլի նահանգում երկուստեք զատարան մացանելու խնդիրը բնական է:

— Կախված երկաթուղու ծրագրին արդէն հաստատուած է: Երկաթուղին կ'անցկացնուի Թիֆլիսի գաւառով: Կառուցումը կըսկսուի մօտիկ ապագայում:

— Ներկայումս ֆինանսների մինիստրությունում մէջ ծրագրի է մշակում բարձրագոյն մի Նոր դպրոց հիմնելու համար: Այդ դպրոցը նպատակը լինելու է բաւարար չափով գիտական պատրաստութիւն ունեցող անձեր պատրաստել ֆինանսների մինիստրության մէջ ծառայելու համար:

— Լեւոնտուրի գաւառի ուսումնական թիւնը, որ ապրում է Պարսկաստանի գրեթէ սահմանի վրայ, չափազանց շատ վնաս է կրում պարսիկ աւազակներից: Յիշեալ գաւառում գրեթէ իւրեք ազատական համար, նահանգական իշխանութիւնը, «Նով. Օր.» ի առեւտրով, Կովկասի գլխաւոր վարչութեանը խնդրամատոյց է եղել գաւառի ուսումնական թիւնը բաժանելու ինչպէս ինքնապաշտպանութեան, այնպէս և աւազակներին հետամուտ լինելու գործում ստիպական իշխանութեան օգնելու համար:

— Սեպտեմբերի 13-ին Թիֆլիսում վախճանուեց Կովկասի քաղաքացիական մասի բժշկական վարչութեան կառավարիչ բժիշկ Ա. Ռ. Սմիլնովը 45 տարեկան հասակում: Մահը յանկարծակիան էր:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ԴԵՐԲԵՆՏԻՑ. — Քաղաքի հարաւային կողմը, սեզնից 1 1/2 ժամ հեռաւորութեան վրայ, գտնուում է Պալա-Խալի անունով թրքական մի գիւղ: Այդ գիւղը այժմեան անդն առաջ գտնուում էր պարսիկացի հին մայրաքաղաքը, ուրեղ նահապետուեց Ս. Լուսաւորը թողնալով Կարսի Գրեգորիան կաթողիկոսը: Նահապետութեան աղուծ էրիւտած է մի գեղեցիկ և հայապատկառ մասուն, որն ունիտակողի է թէ գերբնդի հայի և թէ մահմադական շին և սրնի աղանդներին պատկանող տեղացի և շրջակայքում բնակուող թուրքերի համար: Օգոստոսի 22-ին մատուռի ուղիով օրն էր: Այդ օրը Դերբենտի գրեթէ ամբողջ հայ հասարակութիւնը բազմութեամբ գլխի էր ունիտակողի, ուր նշմարուում էին և բաւականին թուրք ունիտակողներ Եստրախանից, Լըզլարից, Թեմուրխան-Ջուրաից, Պատրիարքից, Բագուից, Դուրաից և այլ տեղերից: Հանդիսաւոր պատարագի միջոցին պատարագիչ քահանան օրոյս առթիւ մի քաղաք խօսեց:

ԳՐՈՒՄ. — Ամսիս 5-ին, կիրակի օրը, Ս. Եստրախանի տօնի առթիւ, տեղիկ մայր եկեղեցում հանդիսաւոր պատարագ կատարուեց: Գատարագիչն էր Գորոշ նոր փոխանորդ բարեշնորհ Խաչատուր Գ. Տեր-Միքայէլեան: Որովհետեւ տեղացի հայերը չեն լինում իրենց մայրենի լեզուն, այլ պատճառով թարգմանի պաշտօն էր կատարում տեղիկ միաբան Յաւոր Գ. Ն. Խոյսեանց: Քաղաքը, ըստ երեւոյթի, լաւ ապաւնութիւն էր թողեց ներկայ եղողների վրայ:

ԹԻՖԼԻՍԻ (Պարսկաստան). — Ղազվիւնում մահմադական մոլեռանդութեան գոհ է գնացել ուսումնական մի անձի տունը, որը քանդակ են. տան մէջ գրուող երեք հայեր վիրաւորուած են:

— Թաւրիզի բարեգործարար պաշտօնանկ եղաւ. նորն արդէն ճանապարհ է ընկել Թեհրանից՝ Թաւրիզ գալու համար:

— Մալմաստում շատախեցիների ձեռքով սպանուել է մի անձն, Գորոշ անունով: Ասում են, որ այդ սպանութեան պատճառն եղել է Մահմադ գիւղացի մի կին:

— Փայաջուկում, ուր այժմ գտնուում է մի առաջնորդը, սպանուել է մի հայ, թրքապատակ, Յարութիւն անունով: Տխուր լուրեր ենք լսում Մալմաստից և իւր շրջակայքից:

— Տեղիկ վաճառականները, մի ճաշի միջոցին, վճակ են, որ այս տարի Մալմաստի շաւիշը որոշ պայմաններով գրեն: Ով որ այդ պայմաններին դէմ գրնայ, որոշուած է մեծ տուգանքի ենթարկել նրան: Չամիչի գինը պիտի գրենահատի մի մասնաժողով, և այդ գնով պիտի առնեն բոլոր վաճառականները: Մեր նոր դատաւորը, քանի օր է ահա, գլխաւոր է տուել հինգ հոգու, որոնք, ինչպէս ասում են, բոլորն էլ յայտնի աւազակներ ու մարդասպաններ էին՝ գնահատան կողմնորոշումը:

— Լիւալայի կանանց ընկերութիւնը վճակ է մեծ քանակութեամբ ցորեն գնելու: Այդ ցորենը պիտի բաժանուի Թաւրիզում ապրող չքաւոր գաղթականներին և տեղացի սղարաններին:

ԹԵՐԵՐԱՊԵՎԻԱ. — Թուրքաստանի ընդհանուր նահանգապետ գեներալ Ս. Մ. Դուրախկին, իրեն յանձնուած երկրորդ շրջան, օգոստոսի 23-ին ժամանեց տեղի: Եթէ մարդ այդ օրն անցնէր Ամու-Գարաի ափով, կըհիանաւ. չէր տիրի կատուցուած էին, տեղիկ թուրք բէգի վրանները գնահատան գոյնիւրով, վրաններից մի 30 սածին հեռաւորութեան վրայ կանգնած էր հայ և ուսու ժողովրդի կողմից շինուած յաղթական կամարը հարկաւոր գրեթէ շաւիշիւրով և կանաչով զարդարուած: Գեներալի բէգի վրաններից սկսած մինչև կամարից 100 քայլ անց շարիշար փեռուած էին գորգեր ու կանաչ ոստեր և այս բոլորը կարգապահութեամբ տանուէր Ս. Եստրախան: Այստեղից մի 150 քայլ հեռաւորութեան վրայ կանգնած էր ուսումնական թուրքերի յաղթական կամարը՝ զարդաւոր գորգերով և դըրօշակներով զարդարուած: Տեսարանն արտասովոր գեղեցիկ էր:

Օգոստոսի 23-ին, առաւօտեան, թընդանթի 3 թղթիւնով անտեղից բարձր հիւրի մօտեցան: Եկան տեղական բոլոր գիւնուրները և շարիշար կանգնեցին մինչև գնեկաւ Եստրախան: Զոգնաւոր երաւոյն պէս՝ նորից օրոտացին թընդանթիները. ինչպէս թընդանթիները կարողանալու էր մինչև զուգահեռ կանգնեց իւր տեղը: Նահանգապետի իշխաւ. ուղեկցում էին մի քանի գնեկաւներ: Թուրքաց վրանների մօտ կանգնած էր Լիւրի գործը. հայի նրանց ողջունեց, յետոյ մատու վրան՝ բէգի հետ տեսակցելու և ապա գորգերի վրայով եկաւ: Հայոց և ուսումնական կամարի առաջ: Տեղական գիւնուրական գատաւորը յայտնեց, որ ժողովուրդն աղ ու հաց է դուրս բերել. այն ժամանակ «Կազկաղ և Մերիկիւր» ընկերութեան տեղիկ գործակալը մատոյց աղ ու հացի արծաթէ մատուցարանի վրայ: Այնուհետև բարձր հիւրը մօտեցաւ թուրքերին և ընդունեց նրանց աղ ու հացը և ապա սկսեալ Գրեգորիանց, որի

հրամանատարն է հայազգի պ. Զուրաբեան, անցաւ բոլոր գործերի առաջով, ողջունելով նրանց, և քնաց նորակառույց ուսումնական կեդեցին, որի օժանդ ներկայ եղաւ: Այստեղից յետ դարձաւ գնեկաւ Եստրախան, ուր և իջնանեց: Երկու օր մնաց քաղաքում. այցելեց բոլոր գործողները, դիտեց բոլոր գործերը, տեղիկ բերդը և օգոստոսի 25-ին ճանապարհուեց Տեհրան, որտեղից յետ դարձաւ 29-ին և նոյն գիշերը քնաց 2 արջու, իսկ անտեղից Տաշքենդ:

— Քահանայի պապատկութիւնն այստեղ ևս երբեք չէր զգացուում է. ահա 2 տարի է՝ ինչ քահանայ չի եկել տեղի. անցեալ տարի փախճանուեց մի հայի գաւաղը, այս տարի յուլիսին փախճանուեց Առաքիլ Ներսիսեանցի կինը, և այդ երկու մեռելն էլ թողեցին օտարապաւան քահանայի ձեռքով: Ինչ կըլինի, որ մի քահանայ երբեք այցելէր այս կողմը ևս:

ԳԾԵՐ ՊԱՐՍԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Եղիստեան հնարած ձայնախօս մեքենան ինձ հետ ունենալով՝ կարճ ժամանակով մի փոքրիկ պաշտպանական փոքրիկ քաղաքներում և յետոյ հասաւ Մեշէկ: Անշուշտ անհետաքրքրական չի լինիլ գիտնալ, թէ ինչպիսի ընդունելութեան արժանացաւ այդ մեքենան: Սաղաւարում, Նիշապուրում, Թուրքաբում և այլ տեղերում գրեթէ լաւ ընդունելութիւն գտաւ ձայնախօս մեքենան: Ամենամեծ դատաւորներից սկսած մինչև հասարակ ռամիկ գաղապարը մեծ հետաքրքրութեամբ և սիրով ընդունեց այն: Ամենքը, որոնք տեսնում և լսում էին այդ զործիքից դուրս եկած ձայները, ապշում և նկատելի կերպով խոնարհում էին գիտութեան և համարի առաջ: Այդ ամենի հետ աչքի էր ընկնում նոյն քաղաքներում գտնուող ճիւղաւոր ուղեւոր հայերի ցոյց տուած հիւրասիրութիւնը, որն անկարելի է նկատական չափի և ոչ մի կերպով փոխարինելու: Ցիւրակ քաղաքներում 3—5 և մինչև 10-ից ավել հայ կանաքների պատահանցի, ուր ծառայող գործակալատանների գլուխները ճշմարիտ որ շատ ցատալի է: Նշանը գրկուած լինելով այն ամենից, ինչ որ քաղաքակրթութեան առաջնահանգն էր, հազում է կազմում, ապրում էին կատարեալ կիսավայրենի աշխարհում՝ միտք ու զգացում բթմացնելով: Այդ խեղճ երկրաստորները, որոնք միայն նրբութեան միջոցներից ստիպուած դալիս են աշխարհից մեկուսացած, կեդտեղի այս վայրը, որը կարելի է համարուած թաքնուած խառնակութեան հետ, եթէ ունեն և կարող են գտնիլ մի միջավայրութիւն, այն էլ հայապաշտաններից է, որով տեղեկանում են բազաքակրթ աշխարհում կատարուող ամեն մի նշանակաւոր: Այդ երկրաստորները, առ հասարակ, վաղը շինելով առաջնահանգի պայմաններին, օգի ներգործութեանը, յաճախ կորցնում են իրենց փիլիքական առաջնութիւնն ու մայրին կարողութիւնները և յետ դառնում կատարեալ պայմանացած բարձրակատար ողջութեամբ և աննախանձիլ վիճակով:

Գալով Մեշէկին, որ իւր շրջանի ամենաբարձրագոյն քաղաքն է, Պարսկաստանի միւս բոլոր քաղաքների հետ շինուած է պարսկական ոճով, նեղ,

արեք առաջին անգամ յանցանք մը գործելով՝ ժամանակ ունեցած են զղջալու, մինչդեռ պիտի կորսուէին, եթէ բանտերու մեկնուող կեանքին անցած ըր-լային։ Ասկից զատ, հակառակ այս առ-նածին, որ կըսէ «Le crime fait la honte et non pas l'échafaud», հասարակական կարծիքը կարծաւորէ անձ մը, որ բանտէ անցած է, միշտ ներդաժեալ կը գտնուի այն անհատին համար, որ թէկ զատապարտուած, բայց այդ պատիժը չէ ունեցած։ Եւ քանի որ այս զգացումը գոյութիւն ունի, պէտք է դայի ի նկատի առնել։ Արդ, հասարակ-մը, որ ինքզինքը բողոքովիս արհամարհում է ի գանձը, ունի բաւական ոյժ իր վարքի ուղղելու «La loi Berenger» ունի անշուշտ իր պակասութիւնները։ Ճշմարիտ կը մեղմացնէ, բայց իր ստա-ւելութիւնները կը ծածկեն իր անար-մարտութիւնները։ Այս կէտին վրայ յարգելով, Քերսն-ժէ կատարի կուէ մը սկսաւ լրագրու-թեանց դէմ։ Հիմնեց դաշնակցութիւն մը «Ligue contre la licence des rues» անունով, հասարակութեան առջև ան-պատկառ պատկերներու երևումն ար-գիւրուէ, նորապէս և բարի վարուց հա-կառուի գիւղերու և լրագրութեան ծաւա-լումը։ Այս սովորի Քերսն-ժէ հազար ծաղիկներ ինքնաբերական է, և զինք «ա-մօթխածութեան հայր» կոչած են ծաղ-րանկարները, որոնք բնաւ բան մը չեն յաբգեր, իրենց սիրուն նիւթերէն մէկն ընտրած են զինքը և երկայնաւոր նը-կարէնները գայն իրենց իրիւթի թշնամի մը կը նկատեն։ Սակայն ընտանիքներու հայրերը և մայրերը— և այս ալ բան մըն է— իրեն իրաւունք կուտան։ Այս բանին վրայ է, որ մենք պիտի վերջացնենք այսօր։

1900 ցուցանանքէն— Հիմնականին սկսած են ցուցանանքէն բացման հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել։ Ինչպէս զիտներ, պաշտօնական բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ ապրիլ 15-ին։ Բայց, վերջապէս, կերպնայ, որ վարչու-թիւնը կը կտակածի ցուցադրութեան ու-մանց հյուս վիճակին վրայ։ Ոմանք ան-հոգութեամբ, ոմանք ալ այլ և այլ մտա-ծումներով տակաւին սկսած չեն իրենց ապակեղէնները վտանգել։ Ասիկա շատ վտանգաւոր է, և շատ միջոցներ փրկո-ւած են այդ պակասութիւնը դարձա-նելու։ Զատ նոթ առնողը կը շահի բո-լոր քուէները։ Այդ նոթիւնը յարչ-էն ստուած ըլլալով վարչութեան և ցուցադրին միջև եղած համաձայնութեան մի համեմատ, ցու-ցադրի նոթիւնը պիտի պահպանի համե-մատաբար իր ուշացած օրերու թուին, բացի այն պարագայէն՝ ուր ուշանալուն պատճառ, օրինաւոր կերպով, բանաւոր ընդունուած է։ Օրինակ, ցուցադր մը կընդունի յարչ-էն 65 նոթի, կը դատա-կարգուի ուղիւ միջոցի ընդունողներու մէջ։ Բայց եթէ, փոխանակ ապրիլ 15-ին ներկայանալու ցուցադրութեան, 30-ին ներկայանայ, այն տան 15 նոթի կը կորսնցնէ, մէկ նոթի մէկ օր ուշանալուն համար։ Յիմա 50 նոթի ունենալուն հա-մար, պիտի գտնուի արծաթէ մեղալի ընդունողներու մէջ։

A. Saissy

ՆԵՄԵՐԱԿ ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՐՄԻ, 20 օգոստոսով— Հայոց հո-գևոր իշխանութեան վերջին գործողու-թիւններն Ուրմուս վերջին ծայր յու-սահատութեան են հասցրել Ուրմուս շրջակայքի ժողովրդին, որը զրուիք կորցրած՝ չգիտենալով ինչպէս առնել այդ արարատիկին չարիքի տուժը, պատ-րաստուել է ամբողջովին (միայն ծաւա-ւը) դաւանափոխ լինել։ Ուրմուս և Բա-րանդուղի գաւառներում մօտ 1000 տան շատ հայաբաւան ժողովրդից 400 տանն արդէն դաւանափոխ են եղել։ Իսկ մը-կացածն էլ հիմա է պատրաստուել դա-ւանափոխ լինելու, յուսալով որ կազմուելի հայոց տեղական հոգևոր

իշխանութեան հարստահարութիւննե-րից, մտնելով Ֆրանսիական կաթողիկէ միութնարութեան հովանաւորութեան տակ։ Ժողովրդի արգալացի պատճառա-բանութիւններէց երևում է, որ իրենք բոլորովին տնտես կ'են և «տիպուած են, որ պատրաստուել են դաւանութեան միայն իրագործելու»։ Եթէ, ինչպէս ժողովուրդն է ասում, հնարաւոր լինել մի կերպ տանել այդ հարստահարութիւն-ները, կրտանէին և ոչ մի պայմանով չէին փոխի իրենց պաշտօնական դաւա-նութիւնը։ Նայմիք, տեսնենք որոնք են ժողովրդի պատճառաբանութիւնները։ Ժողովուրդն ասում է մեզ։ «Եղբայրներ, հոգևոր հայրեր, մենք չենք ասում մի զկալք մեր մի կտոր չոր հացին կամ կոպէկին։ Մեր հարստա-հարուած ենք վերին աստիճանի, մեր գլուխներն աւելի վտար են քան ճորտի գլուխները։ Տարբեր բանում է ուրիշը՝ իւր աղայի համար և ուրիշը պարտք չի ունենում։ Բայց մենք բայց ճորտի նման տարին 12 ամիս աշխա-տակուց, որի շնորհիւ հաղի ենք կարե-ղանում հովիւներս փրկել,— դեռ մեծա-քանակ պարտքեր ունենք, թաղուած ենք այդ պարտքերի տակ... Մենք, կա-տարի ծովի փրկարկէլ ալիքներին զոհ-դարձած որդիներ էակի նման ձեռքներս պարզում ենք ծովի ափին գտնուող փշերին։ Բայց այդ փշերն էլ մեր ձեռքն են ծովում և մենք միանգամայն խորա-սուզուած ենք ծովի յատակը և խեղդ-ուում... Մենք՝ այս ամենայնուհանդա-կան լուսններում դիմում ենք ձեզ՝ որ-պէս մեր հոգևոր հայրերին, իսկ դուք փոխանակ աղաւաղու մեկ կատարի ա-լիքներին, ծովի ափերին գտնուող փշե-րի գլուխ էք կատարում, առանց այն էլ պարտքերի մէջ թաղուած ժողովրդից մեծաքանակ կաշառք և անտեղի տու-գանքներ առնելով, պատկառ զոհ փո-քրը ի շահէ պաշտպանել մեզ, որով դուք նպաստում էք հրդեհաւոր մեր տան՝ աւելի բողոքաւորութեան։ Թող չկորցնէիք դուք ձեզ իրաւունքները գո-նէ վերջին նշոյլը չպաշտպանե-լուց բայց անտեղի և մեծաքանակ տուգանքներ ու կաշառքներ ստանալով, այն ժամանակ մենք ամենայն ուրա-խութեամբ ընծայ կըրերէին ձեզ մեր ոյժերը ներածին չափ, մեր յուման կըրցէինք հոգևոր իշխանութեան գանձա-նակը, իսկ այժմ, չպաշտպանել և խրդ-մանքի վերջին նշոյլն անհամ կորցրած անտեղի տուգանքներ և կաշառքներ ստա-նալով և առանց խղճի խալթ զգալու միայնիկ այդ՝ աղի լեղի արցունքներով հաւաքուած կողեկները, զրանց ուտելն հարում է, միանգամայն հարում... Եթէ, դուք ալ ու ձայն կուղարարում էք ան-խալայ մեզ հարստահարուած ժողովրդիս, առանց մտածելու այդ բանի կորստա-բեր հեռանկարների վրայ, իսկ երբ վաղը չէ միւս օրը դուք սարսափահար կը-տեսնէք ձեզ հօտի անդունդ նետուելը, այն ժամանակ դուք, կուրացած հոգե-ւորականներ, պէտք է կարգաք ձեր ե-րեսնականը։ Բայց այն ժամանակ... Այն ժամանակ դուք կըրէիք մեր անմահ բանաստեղծի հետեւալ խօսքերը թէ՛ «Գնա դու մեկուր արի քեզ սիրելիս...» բայց արդէն ուշ կըրին։ Դուք արդէն ուղարկել նորերս դաւանափոխ դարձած առաջնորդական գործակալ վանքի Ա. Էտիս քահանայ Զաղոյեանի կորստեան համար նրա՝ կաթողիկոսութեան ընդունե-լուց յետոյ, որոշելով ամեն մէկը մի բան նուիրարելու, որ նա գտնուայ, բայց արդէն ուշ էր. աղապս կորցրած նաև մեր գաւառապետութիւնից կամ կրօ-նափոխութիւնից յետոյ՝ ծրարները կազմելով մեկ պաշտպանութիւն, մերանից անտեղի տուգանքներ ու կաշառքներ շտապաւոր համար, բայց այն ժամանակ արդէն ուշ կըրին։ Դու ինքդ խղճայ քեզ, որոշելի կըր, և ձեռք վերցրու-այդպէս՝ պարտական լեւծիմով ժողովուրդ կառավարելուց, աշխատէ՛ դու ես

կրնիւնս մօտակայ սարսափի ին-դունդը...» *)

ՔԱՆԱԿԱՆ

ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆ— Դրապետի գործի առ-թիւ Գ. Պոլսի Ֆրանսիական դեսպան Կոնստանտին և Ֆրանսիական զինուորա-կան կցորդի միջև պատակում էր ըն-կել։ Վերջինս յետ է կորչում։ Կոնստա-նտին շատ խիստ լիզուով էր խօսել Ռենի անարդար դատավճռի մասին։

— Կուրիէք լրագրի Պարիզի թղթա-կիցը հաղորդում է Ռենի դատարանի խորհրդակցական սենեակում եղած ձայ-նաւորութեան մանրամասնութիւնները։ Դրապետի արգալացնելու օգտին ա-ռաջինը ձայն տուց կապիտան Բովլէ, որը և մանրամասնօրէն պատճառաբանեց իւր կարծիքը։ Կապիտան Պարֆէ, որ նոյնպէս արգալացնելու օգտին ձայն տուց, խօսեց Բովլէից յետոյ և նոյնպէս պատճառաբանեց իւր կարծիքը. իսկ մնացած բոլոր դատաւորները ոչ պատ-ճառաբանութիւն մի չկամեցան առաջ բերել։ Խորհրդակցական սենեակում խիստ սառ լինաւ Բովլէի ըս-կանաց, որովհետեւ Բովլէ և Պարֆէն պիտի լինէին իրենց կարծիքը և ասում էին, որ դատաւարութիւնն ամենամեծ խայտառակութիւն կըրին Ֆրանսիայի համար։ Երբ գործը վերջացաւ, Պարֆէն և Բովլէն հրաժարուեցին նստելայն ընդ-հանուր կառքը, որը, սովորաբար, սպա-սում էր լիցիտի դուռն առաջ, և որով մեկնում էին բոլոր դատաւորները միա-սին։ Նրանք հեռացան ուղի։ Նշանուոր է մի ուրիշ մանրամասնութիւն. զըն-դապետ Բելան, յայտնի ազգայնական, որ ստորագրուել է ձեռքու համար կանդ-նեցիկը արձանի օգտին բացուած հանգանակութեան, խորհրդակցութեան ժամանակ ձայն էր տուել Դրապետին արգալացնելու օգտին, բայց, միայն մի-ծամանութեան ճշմարիտ զինուոր, վեր-ջը փոխել էր իւր կարծիքը։ Դատար վեր-ջնալուց յետոյ՝ նա գնացել էր Եկեղե-ցի և մինչև ուշ գիշեր մնացել էր այն-տեղ։

— Դրապետին ներումն չտրուելու առթիւ զինուորական միլիտար գեներալ Գալիֆէն գործին մի հրաման է ուղղել, որի մէջ ասում է, որ խղիւր վերջացած է, և ամենքը պէտք է խորհրդանի ներ-ման չնորհի առաջ, ինչպէս խորհրդանե-ցին Ռենի դատավճռի առաջ։ Ուշ մի բռնի միջոցի մասին, շարունակում է միլիտարը— խօսք չի կարող լինել։ Ես ձեզ խնդրում եմ, իսկ հրկաւոր դէպ-քում նաև կըրքաւան, մտանայ ան-ցածր և ստանել միայն ապագայի մա-սին։ Գեներալ գործը, որը չի պատկանում ոչ ի կուտակցութեան, այլ պատկանում է միայն Ֆրանսիային։

— Բարձրագոյն դատարանի յանձնա-ժողովը ներկայումս զբաղուած է dos-sier ի քննութեամբ և քննուած գործ-մանները կարգելի է բաժանում։ Դա-տական ընկիւ Փարքը Գերմանիայի թի-թեամբ խուզարկել է Զարքով փողոցի տունը, ուր գտել է գրեւել է 4 000 հրացան։ Լրագրներին ասելով, այդ «բերդի» առաջուց պատրաստուած է եղել Օրլանի հեղափոխ համար, որը յարմար ըստ էին պէտք է Պարիզ գնար՝ Ֆրանսիայի գահի վրայ բարձրադաւա-համար։

— Դրապետը Գարպաւորայում իշխա-նել է իւր փեսայ Վալարեդին պատ-կանող զինակում։ Հիւանդութիւնը թոյլ չի տալիս, որ նա այցելուներ ընդունի։ Գարպաւորայ են գնացել խուզարկու ու-տիկանութեան մի բանի գործակալներ։

ԹԻՐԻԲԵՆ. — «Berl. Tageb.»-ի Գ. Պոլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ

*) Այնուամենայնիւ մի ժողովուրդ, որ երե-նափոխ է լինում նիւթական հաշիւներէ զը-րուած, ապագայումս է ամենից առաջ իւր ստորութիւնը։

Թիւթակայ սահմանի վրայ նոր խլրաւում է նկատուած։ Յոյն բնակչութիւնը շա-րունակ անցնում է Թիւթեյի սահմա-նագիծը։ Չինուած խմբերը թիւթեյի հողի վրայ աւարտութիւններ և ապա-նութիւններ են գործում։ Յոյն իշխա-նութիւնը լուծեալ է աշխատայ մա-սին եղած բողոքները և մինչև անգամ, կարծես թէ, խրախուսում է իւր հայրե-նակիցները այդ վարչապետութիւնները։

Գ. Պոլսի «Temps»-ին սեպտեմբեր-ի 6-ից (18-ից) հեռագրում են. «Այն ժամանակ, երբ առաջին դեսպանատան ստորանկարը պատրաստուած էր մեկ-նելու Գ. Պոլսից, թուրք ստիկանու-թիւնը նրան ձեռքապակեց դատարի պա-տրուակով։ Սակայն, Պոլսի ճանապար-հին, ստորանկարին աշուղտեց փախչե-կ թաղուելու առաջին դեսպանատանը։ Չինուորիկը ետանդուն բողոք ուղղեց սուլ-թանին։ Սուլթանը, որ անանց այն էլ արդէն անհանգստութեան մէջ էր մի քանի օրերի վարժութից, սկսեց լիցի-տայ, հակառակ սովորութեան, չընդու-նեց այդ ծիսակատարութեանը ներկայ եղող դեսպաններին։

Գ. Պոլսի «Neue Freie Presse»-ին հեռագրում են, որ առաջին դեսպան պ. Չինուորիկը մի քանի յայտագրեր է ուղ-ղել Դրանը, որոնց մէջ թուրք կառա-վարութեան ուշադրութիւնն է հրաւի-րում այն բանի վրայ, որ քրդերն անցել են առաջին սահմանը և այնտեղ անկար-գութիւններ են կատարել։ Դեսպանը պահանջում է, որ յանցաւորները պատ-ժուին։

ՍԵՐԲԻԱ. Բիլգրադից «Köln. Zeit.»-ին հեռագրում են, թէ դեւանագիտա-կան շրջաններում սպասում են, որ մի քանի պետութիւններ կըմիջաման այն դէպքում, եթէ արժանաւան կուտակու-թեան մեղադրուած պարագուխները դատաւարուեն։

ՆԱՌՆԼԻՐԵՐ

Հասարակ (Հոյակապ) կազմուել է կանանց մասնագործ գործունէի հանձնաժողով և բարո-նուէի Թեքեիկի նախագահութեամբ։ Այդ կոմիտեի հովանաւոր կանանց կողմից թանկագին ընծայ է մատուցանում տեղի Դրապետին. ընծայի վրայ փորագրուել է. «Խո-րին յարգանքով»։

Անգլիայի թագուէի Վիկտորիան Պարիզի անգլիական դեսպանից Դրապետի դատաւար-անելու լուրն առնելով, բաց հեռագրով յայտ-նում է զգեստներ իւր խորին վշտը և աւե-լացնում. «Դրապետի դատաւարութիւնը մի հարուած է, ուղղուած՝ մարդկային ինքնին»։

ՀԵՌԱԿՐԱՆԵՐ

ՂՈՆԴՈՆ, 10 սեպտեմբեր. — Դրեմո-րիայից «Times»-ին հեռագրում են, որ իշխանութիւնները զբաղուած են բաղա-քացիներին զինքը բաժանելով։ Ասօր հսկանապետների մի խումբ զինուոր է ըն-դունում։ Կասկած է յայտնուել գործե-րի զկալի սահմանները փոխադրուելու լուրի ստուգութեան մասին։

ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆ— Դրապետը շտաբի կառավա-րիչ գեներալ Բրոն վախճանեց։

ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆ— Դրապետը շտաբի կառավա-րիչ գեներալ Բրոն վախճանեց։

ՎԵՐՍԱՅ. — Ռեմիսի գիշերը հեռացել է «Antijiff» գիւղակից և յայտնի չէ՝ ուր է գնացել։ Նրա ութ ընկերները ձեռքա-կառուած են։

ՎԵՐՍԱՅ. — Սակ կապիտանը «Մարթա» նաւակով այտեղ հասաւ և բերեց Անգլիայի արշաւանքին պատկա-նող բոլոր։ Բոլոր, ըստ երևոյթի, բա-ցուած է եղել, որովհետեւ բոլորի վրե-դատարի տարածութիւնը ծածկող պը-տուական մասը չէր։ Երբ բոլոր տի-հանցին, միջոց միայն աւաղ թափուեց։ Հեռագրի չգնաւուց։ Ներքին գործերի միլիտարութեան հրամանով՝ այսօր նա-ւատիկները հարց ու փորձի ինքնա-կուին։

ՎԵՐՍԱՅ. — Կարծում են, որ Ռեմիս թագուէն է Վեթերի շրջակայքում։ Նրան ձեռքապակեալ մասին հրամաններ են ուղարկուած Վեթերի բոլոր պրեկուր-ներին։

ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆ— Դրապետը մինչև Կարպաւոր-այ իրեն ուղեկցող «Figaro»-ի թղթակ-ցի հետ ունեցած խօսակցութեան ժա-մանակ պատմել է Սասանիների կողմից իւր կրած տանջանքները։ Դրապետը Մեքսիկէի շար և անպատիւ մարդ է համարում, իսկ Կարպաւորայ աւաղակ-Այնուհետեւ նա ասել է, թէ Ռենի դա-տարանի վճիռն ապշեցրել է իրեն։ Այդ վճիռն առողջամտութեան հակառակ է թուում իրեն։ Արտասահման չի գնալ ին-քը, ալ կըմնայ Գարպաւորայում, մինչև որ առողջանայ։ Նա կրկին անգամ յայ-տարարեց, որ ինքը մեղաւոր չէ, որ ին-քը դատարանի դոճ է և ետանդով կաշ-խատի իւր արդարացումն ստանալու։

ԿԵՐԵՆՍԻՆ. — Տիկին Դրապետուր և Երեկ այտեղ հասաւ։ Երեկաները կը-հասնեն վաղը։ Դրապետն առաջինն ընդունեց ինտիմութիւն անգամ Գերմանին։

ՔԵՐԵՆՍԻՆ, 11 սեպտեմբեր. — «Natio- nal Zeitung»-ը գրում է, թէ անգլիա-կան դեկլարացիոն շրջաններում երբէք չեն ուրացել թեքները դէմ լուրջ ար-շաւանք մղելու դժուարութիւնները։ Բայց Լոնդոնի կառավարութիւնը կարող է, զրեթէ, անկասկած փատահութեամբ յուսալ, որ իւր գործողութիւնները ճշմարտապիւր և Օրանի հասարակագե-տութեան դէմ ուրիշ ոչ մի բարդութիւն առաջ չեն բերել, բացի այն բարդու-թիւններից, որոնք չեն դուրս գալ նոյն իսկ հարաւային Աֆրիկայի սահմաններից և որոնք, վերջ ի վերջոյ, կըրուեն անգլիական ոյժերի դերազանցութեամբ։ Առանց երկիւղ կրելու սխալուելուց՝ կա-րելի է համարձակ կարծել, որ միմիտ-րութեան՝ պատերազմից երես դարձնող անդամներին դէպի պատերազմ թիւրիւս համար բաւական կըլինի զրեթէ անվի-ճելի ան փառք, որ եթէ Անգլիան զկալի գործ մղի հարաւային Աֆրիկայի՝ նշանաւոր չափով ցամաքային ոյժեր, այն ժամանակ այնուամենայնիւ կըպահ-պանի բաւականաչափ ոյժեր՝ ազատ գոր-ծողութեան համար, առանց ամենին թուացած լինելու։ Ոչ արեւելեան Ա-սիան, ոչ եւրոպական տրեկերի շրջը, ոչ Միջերկրականի աւաղանի մնացած շրջը չեն զրկուել անգլիական պատե-րազմական ոյժերից, որոնք գործ են ածառում առանձին կայարանները պաշտ-պանելու համար, թէև հարաւային Աֆ-րիկայում ծանր կուէ կըլինի մղուելու։ Բոլորները գրութեան ծանուցութիւնն ա-ճում է Լոնդոնում գոյութիւն ունեցող այն վստահութեան շնորհիւ, որ մինչև անգամ ճշմարտապիւր հետ եղած երկա-րատն արեւհագործեան զէպրում անգ-լիական գրութիւնը չինական ծովերում և Գ. Պոլսի առաջ անձեռնարկելի կըմնաւ։ Բաղաքական հոգեւորութեան մեծ զարգաց-ման հնարաւորութիւնը դանդաղ տե-ղեւորում կըմնայ անսահմանափակ, մինչև որ ցամաքային մի օր և է մեծ պետու-թիւն կըրենի Մեծ-Բրիտանիայի ձեռ-քը, բայց զրա համար ներկայ բողոքն ոչ թէ միայն ոչ մի նշան չի երևում, այլ և ապագայի համար ես նկատելի չեն նոյն իսկ ընդհանուր՝ Գեներալ Կալի-սի երկարութեան համար։

ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆ— Մեքսիկան անաջողութիւն կը-րեց պատրաստուելու ժողովի գումար-ման անհրաժեշտութեան մասին՝ իւր բարեկամների հետ ունեցած բանակցու-թիւնների մէջ։

Բարձրագոյն դատարանի յանձնաժո-ղովը երկուսեւ լուսանկարիչ կանչեց՝ հանելու համար դատարանութեան մասին՝ իւր բարեկամների հետ ունեցած բանակցու-թիւնների մէջ։

ՎԵՐՍԱՅ. — Անգլիի Բոլը սուր-սափելի հարուած է կրել, այնպէս որ ներքին-վտիկ վերին շրթները խանդա-րում է կոնի ներքը նայել, ուստի հաւա-նակաւ է, որ հարկադրուած լինին

Дозв. цензурою. Тифлисъ, Августъ 15-го дня, 1899 г. *Shirvan G. Shakh-nazarikhan* А. О. Меликъ Шахназарянца, Воронц. Набережн. церковный домъ.